

МИРЈАНА М. СТАНКОВИЋ ЋОРЋЕВИЋ¹

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА
ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ВАСПИТАЧА ПИРОТ

НАСТАВНИК У ОГЛЕДАЛУ ПСИХОЛОГА

*Снежана Стојиљковић, Психолошке
карактеристике наставника, Филозофски
факултет у Нишу, Ниш, 2014, 340 стр.²*

АПСТРАКТ. У раду је представљена монографија проф. др Снежане Стојиљковић *Психолошке карактеристике наставника*, којом ауторка, пратећи нит својих научних интересовања, даје исцрпну слику карактеристика и компетенција просветних радника. Почев од улоге наставника као носиоца образовно-васпитне делатности и психосоцијалног портрета будућих наставника, преко анализе васпитне улоге наставника, до психолошких карактеристика и разматрања професионалног стреса наставника. Посебну вредност овог дела чине прикази истраживања, од којих је већину спровела сама ауторка са својим сарадницима. Стојиљковић заступа став да наставници представљају прилично хомогену популацију, која има одлике припадника помагачких професија и указује на значај испитивања димензија личности важних за наставнички позив, како за професионалну оријентацију тако и за остваривање развојних потенцијала наставника. Ауторка ову монографију закључује темом везаном за спремност наставника за професионални развој. Значај монографије видимо у актуелности теме коју разматра. Она представља у исто време и полемику и позив на преиспитивање устаљених стереотипа о улози и месту просветних радника, чиме ауторка улази у дија-

¹ djordjeviclj.pi@sbb.rs

² Осврт је примљен 11. октобра 2015, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 25. децембра 2015.

лог са потенцијалним читаоцима и подстиче на лично преиспитивање и промишљање сопствене васпитно-образовне праксе и места у друштву.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: наставник, психолошке карактеристике, образовно-васпитни рад, димензије личности, професионални развој.

Монографија *Психолошке карактеристике наставника* аутора професора доктора Снежане Стојиљковић у издању Филозофског факултета у Нишу резултат је научног прегнућа аутора да представи целовиту и прецизну слику карактеристика просветног радника, али и да понуди савремену перспективу у сагледавању места и улоге просветног радника.

Аутор ове монографије професор доктор Снежана Стојиљковић је редовни професор Филозофског факултета у Нишу, Департмана за психологију. Више од три деценије се бави образовањем будућих психолога. Значајно је и њено искуство стручног сарадника на Институту за педагошка истраживања у Београду. Аутор је двеју монографија и око стотину научних радова. Такође је и уредник више тематских зборника. Предмет њеног научног интереса је широка област психологије личности, посебно морални развој, особине личности, емпатија, самоактуализација, алтруизам, перфекционизам, локус контроле, васпитање, синдром професионалног изгарања. Овом монографијом Снежана Стојиљковић иде корак даље – свој научни интерес усмерава према психологији наставника, полазећи од премисе да наставник није само трансмитер знања, већ васпитач будућих генерација.

Монографију коју представљамо ауторка је поделила у седам целина које логички и систематично осликавају портрет просветног радника, почев од улоге наставника као носиоца образовно-васпитне делатности и психосоцијалног портрета будућих наставника, преко анализе васпитне улоге наставника, до психолошких карактеристика, што је најобимнији део монографије и закључује разматрањем професионалног стреса и значаја професионалног развоја наставника. Посебну вредност овог дела чине прикази истраживања, од којих је већину спровела сама ауторка са својим сарадницима.

Проф. Стојиљковић монографију почиње поглављем о наставнику као кључној фигури образовно-васпитног процеса. Улога наставника, истиче она, је, да подстакне индивидуални развој ученика, путем активације и партиципације ученика у свим аспектима наставног процеса. Овај став ауторка илуструје истраживањима на просветним радницима – Емпатичност и улоге

просветних радника и Селф-концепт и професионалне улоге наставника. Посебна тема овог поглавља је управљање разредом (classroom management), анализа значаја комуникације, димензија и стилова управљања разредом. За потребе овог истраживања Бигић и Стојиљковић су развиле инструмент Протокол за процену стилова наставника у управљању разредом (Бигић и Стојиљковић, 2011). Затим следи приказ истраживања стилова управљања разредом који потврђује повезаност стила управљања разредом и школског постигнућа ученика. Резултати показују да већина испитиваних наставника практикује интеракционистички стил у управљању разредом који даје најбоље ефекте у учењу. Ово истраживање је потврдило да су ауторке конструисале добар инструмент који може да се употреби, како у образовној пракси тако и у истраживачке сврхе.

Значајна тема овог поглавља јесу компетенције наставника, с обзиром на то да су наставничке компетенције ресурси за успешно остваривање наставничких улога. Ауторка даје исцрпан преглед досадашњих анализа наставничких компетенција, уз констатацију да је образовање на наставничким факултетима у Србији доминантно предметно усмерено, док су методичке компетенције и компетенције за инклузивно образовање мање заступљене и наглашава потребу за редефинисањем студијских програма ради подстицања вишеструких наставничких компетенција.

Наредно поглавље чини разматрање психосоцијалног портрета студената учитељских факултета. Ово је тема која све више добија на значају, имајући у виду све присутније мишљење о негативној селекцији студената приликом уписа на наставничке факултете. Ауторка прилаже истраживања која показују да студенти учитељских факултета имају завидне интелектуалне капацитете, као и комуникацијске способности и социјалну интелигенцију. Посебно је интересантан приказ црта личности и емоционалних диспозиција будућих учитеља које је засновано на теоријском моделу Плучика (Стојиљковић и Досковић, 1989). Резултати примене Профила индекса емоција (PIE) на узорку студената педагошких академија показују да будући просветни радници испољавају особине и емоције које су прихватљиве у социјалној средини, као што су дружељубивост, срдачност, прихватање других, које су пожељне када је у питању позив просветног радника.

У трећем поглављу ауторка разматра васпитну улогу наставника, с обзорим на то да су наставници у прилици да утичу на мењање система вредности младих и да околности у којима живимо све више фаворизују академски успех, а мање социјално-афективне исходе образовно-васпитног процеса. На овом месту ауторка разматра налазе истраживања у склопу рада на пројектима Института за педагошка истраживања у Београду, што указује на континуитет дављења проблематиком васпитне улоге наставника.

Прво истраживање (Стојиљковић, 2005) односи се на васпитно-образовне циљеве наставника, имајући у виду да школа може да помогне родитељима у васпитању и да је потребно да се удруже сви друштвени чиниоци како би се ојачали васпитни утицаји. Циљ описаног истраживања је био да се испита шта су приоритети наставника у раду са ученицима. Значајан део истраживања је било прелиминарно прикупљање података са терена и анализа пожељног васпитног модела, чију основу су чинила Конова истраживања вредносних оријентација и васпитних циљева родитеља (Kohn, 1977). Резултати истраживања иду у прилог тези да је аутономија личности високо вреднована од стране наставника у испитиваном узорку као васпитни циљ, што указује на чињеницу да наставници препознају чему треба тежити у васпитању.

Наредно истраживање које ауторка разматра имало је за циљ утврђивање степена прихваћености појединих васпитних циљева од стране учитеља у васпитању сопствене деце и ученика, с обзиром на родитељску и професионалну улогу Скалом васпитних циљева (СВЦ, Стојиљковић и Јоксимовић, 2003). Истраживање је показало да учитељи у испитиваном узорку преферирају у васпитном раду и са сопственом децом и са ученицима циљеве који обезбеђују развој аутономије у већој мери, него циљеве који су у функцији конформистичких одлика личности. Ауторка закључује констатацијом да је наставник модел за угледање, те да је важно познавати његов систем вредности, особине и мотивацију за обављање професионалних улога.

У наредној целини ауторка се бави моралним васпитањем у школи, ставовима и имплицитним теоријама наставника, имајући у виду да је потребно оснажити васпитну димензију образовања. Са променама друштва требало би и да се мења парадигма образовно-васпитног процеса и одређење исхода или крајњих циљева које наставници желе да остваре у раду са ученицима. Савремене концепције васпитања и образовања теже,

према ауторки, „формирању личности изражене индивидуалности и која своје капацитете и потенцијале користи на лично прихватљив и социјално одговоран начин”.

Проф. Стојиљковић даје преглед истраживања које је радила у оквиру пројекта „Васпитање и образовање за изазове демократског друштва” Института за педагошка истраживања у Београду (Стојиљковић, 2000). Проблем истраживања је било испитивање ставова наставника и стручних сарадника о увођењу моралног васпитања у школску праксу и испитивање имплицитне концепције моралног васпитања наставника и стручних сарадника. На узорку наставника основних и средњих школа примењен је упитник који је проф. Стојиљковић конструисала за потребе овог истраживања. Резултати истраживања су показали да наставници и стручни сарадници у остваривању циља „како створити доброг човека” преферирају различите васпитне поступке – обликовање понашања по узору, подстицање на властити раст и развој и поступке засноване на когнитивним способностима васпитаника. Ауторка указује на потребу да се посвети већа пажња проблемима и реализацији моралног васпитања у нашим школама.

Наредна поглавља монографије разматрају психолошке карактеристике наставника – у четвртом поглављу ауторка анализира емпатичност и моралну развијеност наставника. Она полази од чињенице да начин обављања вишеструких професионалних улога наставника зависи од његових комуникацијских компетенција и личносних карактеристика. Проф. Стојиљковић најпре анализира емпатичност наставника као суштински фактор правилног развоја дететовог селфа и предуслов ефикасне праксе и добре комуникације у помажућим професијама (*helping professionals*), каква је професија просветног радника. Притом она полази од теоријског концепта Мартина Хофмана (2003) који емпатичност сагледава као мултидимензиони конструкт – уз когнитивну и афективну компоненту, он анализира и мотивациону и сматра је основом просоцијалног и моралног понашања. Ауторка (Стојиљковић, Стојановић и Досковић, 2011) даје приказ истраживања степена развијености когнитивних и афективних аспеката емпатијске осетљивости на узорку наставника основних, средњих школа и факултета применом Индекса интерперсоналне реактивности (*IRI, Davis, 1983*). Закључак овог истраживања је да наставници имају средње развијене емпатијске способности. Посебно је значајан налаз да је

развијена код наставника способност заузимања туђег становишта, што је веома значајно за остваривање бројних професионалних улога. Изражена лична нелагодност као афективна димензија емпатичности наставника указује на усмереност на сопствену личност и подложност „емоционалној зарази” што може да умањи њихову социјалну предузимљивост. Налаз овог истраживања је и да су наставници који раде у основним школама емпатичнији од средњошколских и факултетских наставника и показују већу емпатијску бржност, што говори повољно о персоналним и интерперсоналним компетенцијама наставника који раде са најмлађима.

Наредна тема којом се дави проф. Стојиљковић јесте морално расуђивање наставника, полазећи од чињенице да наставник „може и треба да доприноси формирању система вредности оних које подучава”. Она је испитивала степен моралне развијености наставника из перспективе когнитивно-развојног приступа Лоренса Колберга, као и емоционалну страну личности – емпатичност наставника основних, средњих школа и факултета. Као инструменти су примењени адаптирана верзија Defining Issues Test (Rest, 1979, адаптација Стојиљковић, 1995) и упитник IRI (Index of Interpersonal Reactivity, Davis, 1983) на узорку од 120 просветних радника. Закључак истраживања је да постоји разлика у степену моралног расуђивања и емпатичности наставника на различитим нивоима образовања. Основношколски наставници просуђују на конвенционалном и преконвенционалном нивоу више од високошколских наставника, а такође је и потврђено да је емпатичност корелат моралног расуђивања на постконвенционалном нивоу.

Пето поглавље ове монографије разматра питања особина личности просветних радника и могућности одређења профила личности просветног радника са аспекта психологије личности, односно психологије индивидуалних разлика.

На овом месту ауторка образлаже основне приступе у проучавању црта личности и посебно анализира петофакторски модел личности МекКреа и Косте (McCrae and Costa, 1977, 1999). Овај модел спада у каузална одређења црта личности и односи се на интеракцију биосоцијалних и спољашњих утицаја на развој личности. Према њему црте покрећу понашање и функционисање личности. Проф. Стојиљковић даље образлаже димензије петофакторског модела и инструмент NEO PI-R који су ови аутори развили за испитивање црта личности и разматра повезаност

црта личности и професионалних интересовања. У циљу пружања што комплетније слике о профилу личности наставника ауторка наводи резултате низа релевантних истраживања. Најпре наводи резултате истраживања (Златковић, 2006, 2007) утицаја селф-концепта студената учитељског факултета као предиктора успеха на студијама, применом упитника КОН 6 (Момировић и сар, 1993) и NEO PI-R, затим истраживање (Ђигић, 2013) „Личност наставника и стилови управљања разредом”, (Митић 2008) изражености димензија личности с обзиром на ниво образовања на коме наставник ради и (Таталовић Воркапић, 2012) профила личности васпитачица из угла Ајзенковог PEN модела и Модела Big Five.

Проф. Стојиљковић закључује да наставници представљају „прилично хомогену популацију, која има одлике припадника помагачких професија” и указује на значај испитивања димензија личности важних за наставнички позив, како за професионалну оријентацију тако и за остваривање развојних потенцијала наставника и предикцију појаве стреса код наставника.

Шесто поглавље проф. Стојиљковић посвећује „светлијим странама људске личности” и импликацијама хуманистичке психологије на образовно-васпитну праксу.

Хуманистички приступ образовно-васпитном процесу полази од тезе да је човек стваралачко биће и да је смисао наставничког позива подстицање развоја зреле, аутентичне и самоактуализоване личности, учење „како постати личност”. У теоријском делу она разматра теорију Абрахама Маслова (1982) чији је основни појам самоактуализација као „активна воља за здрављем, импулс усмерен ка рашћењу, односно остваривању људских потенцијала”. Маслов сагледава наставника као личност која подстиче, ствара услове, нуди изборе, а не намеће коначна решења. Битан чинилац наставног процеса јесте квалитет и смер комуникације наставника и ученика који проф. Стојиљковић разматра из угла Роџерсове теорије (1985) и „учеником усмерене наставе” Она истиче значај неинтервенишућег стила руковођења разредом, где тежиште контроле над ситуацијом у разреду наставник препушта ученицима, уверен у њихову способност да „управљају својом судбином”.

Психолози хуманистичке оријентације у први план истичу тежњу ка самоактуализованости личности, те је од значаја, сматра ауторка, испитивање самоостварености наставника. Ауторка наводи истраживање Бјекић (1997), Митић (2008) и Ђигић (2013)

степенa самоактуализованости наставника. Резултати ових истраживања нису оптимистични у погледу достигнутог нивоа самоактуализованости наставника. Ауторка, с правом, поставља питање, у којој мери наставничка професија нуди могућности за реализацију личних потенцијала наставника. Она указује на потребу развијања студијских програма и програма стручног усавршавања наставника који би подржали у већој мери лични раст и развој наставника и допринели квалитетнијем образовању, као битном предуслову друштвеног развоја.

Последње, седмо поглавље, ауторка посвећује професионалном стресу наставника, изгарању на послу и спремности наставника за професионални развој.

Ауторка сматра да је личност наставника призма кроз коју се преламају лепоте и тешкоће позива. Чини се да је професија наставника све мање извор задовољства, а све више извор стреса. У напору да остваре свеукупност компетенција, просветни радници све чешће доживљавају значајан ниво стреса и феномен „сагоревања на послу”, професионални стрес често прераста у професионално сагоревање; те се говори о циркуларној повезаности ових процеса и стања. Наставник је преносилац знања, али и система вредности друштва коме припада. Додатни притисак стварају захтеви које намеће реформа образовања, потреба за континуираним професионалним усавршавањем, процес инклузије, спољашња евалуација наставничког рада, самоевалуација... Проф. Стојиљковић истиче да је потребно истражити особине личности које доприносе појави професионалног стреса код наставника и синдрома изгарања на послу – задовољство послом, преовлађујући локус контроле наставника, начин управљања разредом (Бигић и Стојиљковић, 2011), селф-концепт, самоефикасност наставника.

Проф. Стојиљковић разматра налазе истраживања односа професионалног стреса наставника и њихових особина личности на узорку наставника који раде на различитим нивоима образовања. Инструмент који је коришћен у истраживању био је упитник ВП+2 (Смедеревац, Митровић и Чоловић, 2010) који анализира модел „Пет великих плус два”. Истраживање је показало да наставници који имају висок ниво Неуротицизма и негативну самоевалуацију чешће подлежу стресу. Такође, виши скорови на Агресивности утичу на квалитет комуникације са ученицима, колегама, родитељима. Виши скорови наставника на Савесности и Отворености делују протективно, с обзиром на

то да су ови наставници одговорнији, ефикасније планирају време, мотивисанији за усавршавање, склонији позитивним емоцијама, срдачнији и компетентнији у комуникацији, што утиче на њихов доживљај задовољства и самоостварености на послу. Ово истраживање може имати импликације на професионалну оријентацију кандидата за наставничка занимања, с обзиром на присутност негативне селекција кандидата за професију просветног радника.

Проф. Стојиљковић анализира персоналне факторе и синдром изгарања наставника из угла теорије самодетерминације (Self Determination Theory – SDT; Deci and Ryan, 1985, 2002) имајући у виду претпоставку о наставнику као самодетерминисаном и проактивном појединцу и креативном професионалцу. Представници СДТ теорије сматрају да личност одређују три базичне психолошке потребе – потреба за аутономијом, за компетенцијом и за повезаношћу са другима. С обзиром на селф-оријентацију, интегрисани селф имају особе које задовољавају све три базичне потребе. Истраживања говоре о позитивној повезаности задовољења ових базичних потреба на послу са самопоштовањем, менталним и физичким здрављем и негативној повезаности са анксиозношћу и соматизацијом. Стојиљковић и сараднице су (Ранђеловић, Стојиљковић и Милојевић, 2013) испитивале повезаност базичних психолошких потреба и селф-оријентације наставника из угла СДТ теорије. Инструменти који су коришћени јесу Скала задовољења базичних психолошких потреба на раду (BNSSW, Deci and Ryan, 2000), Упитник его-функционисања (EFQ, Majstorović et al, 2004) и Скала синдрома изгарања код наставника (TSB, Richmond et al, 2001). Резултати овог истраживања показују да наставници имају релативно задовољене базичне потребе, релативно висок ниво самоодређења на раду, већу израженост интегрисане селф-регулације, односно, аутономног функционисања. Наставници из испитиваног узорка немају симптом изгарања на послу. Уз ову оптимистичну констатацију, ауторка истиче потребу истраживања других варијабли личности – степен аспирације, задовољства на послу, али и неке организацијске варијабле како би се развио предикциони модел синдрома изгарања на послу, како у образовању тако и у другим радним контекстима.

Ауторка ову монографију закључује темом везаном за спремност наставника за професионални развој. Актуелни модел ПРН је социо-конструктивистички; наставници сами својом ак-

тивношћу граде свој професионални профил, уз истицање значаја INSET (In-service Educatio and Training) образовања наставника током професионалне каријере. На тај начин наставник развија вишеструке компетенције које су неопходне у образовно-васпитном раду и образовању „за друштво знања”. Ауторка спремност за професионални развој наставника види као „привремену или трајну мотивацију наставника ка саморегулишућем укључивању у INSET и коришћењу научених знања у смислу рефлексивне праксе” (према Беара и Окановић, 2010). У њеној основи се налазе персоналне карактеристике као што су интелектуална способност, стручност, мотивација, начин успостављања комуникације, самоконтрола, емоционална стабилност, интегрисаност, аутентичност... Проф. Стојиљковић наводи истраживање повезаности особина личности наставника и њихове спремности за професионални развој, као значајног предуслова успешног васпитно-образовног рада. Узорак је обухватао наставнике основних и средњих школа. Од инструмената су примењени упитник СПР – Н (Беара, 2009) који испитује спремност наставника за професионални развој и упитник ВП+2 (Смедеревац и сар, 2010) за процену базичних димензија личности. Резултати истраживања показују да наставници имају две различите врсте мотива за напредовање. Екстринзички мотиви за усавршавањем су повезани са вишим вредностима на димензијама Неуротицизам, Агресивност и Негативна валенца, док интринзичку мотивацију подржавају више вредности димензија Екстровеизије, Отворености и Савесности. Ово истраживање указује да се на основу познавања особина личности може закључивати о спремности/неспремности наставника за професионални развој и тако утицати на унапређивање професионалних компетенција наставника.

Константа образовног процеса је хуманост и излагање у сусрет свима којима је образовање потребно, али са променама друштва требало би и да се мења парадигма образовања – како концепције васпитања и образовања тако и компетенције наставника. Монографија коју смо представили *Психолошке карактеристике наставника* ауторке професора доктора Снежане Стојиљковић излази у сусрет друштвеним променама и променама образовно-васпитних концепција, не губећи из вида образовну улогу, али је фокус на васпитној улози наставника. Она полази од тезе да је познавање компетенција и карактеристика наставника предуслов унапређења образовно-васпитног процеса.

Проф. Стојиљковић је овом монографијом обухватила многе и релевантне теме везане за професију наставника, почев од улоге наставника у образовно-васпитном процесу, иницијалног образовања будућих наставника, васпитно-образовних циљева наставника, емпатичности и моралног расуђивања наставника, особина личности и самоостварености наставника, питања стреса и професионалног изгарања, као и спремност наставника за професионални развој.

Неке од тема су биле предмет ранијих теоријских разматрања, друге су мање анализирани, попут моралног суђења наставника, могућности стварања профила личности просветног радника, спремности наставника за професионални развој. Ауторка разматра савремене моделе личности и теоријске парадигме (когнитивно-развојну теорију, хуманистички приступ, петофакторски модел личности, теорију самодетерминације...) у функцији образовно-васпитног процеса.

Монографија *Психолошке карактеристике наставника* представља сублимацију досадашњих научних интересовања и радова ауторке. Не излазећи из референтног оквира којим се бавила током свог професионалног научног и педагошког пута – психологије личности, она надограђује свој научни опус психологијом наставника. Проф. Стојиљковић најпре образлаже референтне теоријске парадигме, затим даје преглед резултата истраживања (својих, али релевантних истраживања других аутора), да би сваку значајну тему пропратила могућим педагошким импликацијама и идејама и правцима за нова истраживања. Оно што ову монографију чини актуелном јесте акценат ауторке на персоналним и интерперсоналним компетенцијама наставника, о којима доскора није било много речи у нашој научној јавности. Такође, истицање значаја иницијалног образовања будућих наставника, анализа спремности наставника на професионални развој, као и разматрање улоге професионалног стреса наставника, доприносе вредности ове монографије. Обимна библиографија која прати ову монографију, значајне и актуелне психолошке теорије од којих полази ауторка, говоре о озбиљном научном подухвату преламања теоријских парадигми кроз призму позива наставника.

Проф. Стојиљковић образлаже значајне, и за неке, можда класичне теме, на нов, креативан и свеж начин; тиме даје слику наставника која није идеализована и ретуширана, већ је реалан одраз места и улоге наставника у васпитно-образовном процесу

данашњег тренутка. Ова монографија је у исто време и полемика и позив на преиспитивање устаљених стереотипа о улози и месту просветних радника, чиме ауторка улази у дијалог са потенцијалним читаоцима и подстиче на лично преиспитивање и промишљање сопствене васпитно-образовне праксе и места у друштву.

Стил проф. Стојиљковић је научно прецизан, бридак, богат рефлексима, она промишља, проверава, својим нијансама доји (психолошку) слику наставника. Овим делом она успева у настојањима да унесе нове путоказе у токове образовно-васпитног процеса на нашим просторима.

Савремена и актуелна слика наставничког позива какву пружа ова монографија, осим несумњивог научног значаја, биће корисна литература, како студентима педагошких факултета и друштвених наука тако и наставницима у њиховом професионалном развоју.

Нит која повезује све разматране теме је личност и васпитна улога наставника, што говори о основном професионалном и научном опредељењу ауторке, чији су се фокус и распон током година донекле мењали, али је оријентација на психологију личности остала непромењена.

ЛИТЕРАТУРА Беара, М. (2009). Мотивација наставника вс. спремност на професионални развој. Магистарски рад. Универзитет у Новом Сад.

Беара, М. и Окановић, П. (2010). Спремност на професионални развој наставника: како измерити? *Анграјошке сџуџије*, 1, 47–60.

Davis, M. H. (1983). *A multidimensional approach to individual differences in empathy*. JSAS Catalog of selected documents in psychology. 85–95.

Deci, E. L. and Ryan, R. M. (2000). The „What“ and „Why“ of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior, *Psychological Inquiry*, 11 (4). 227–258.

Deci, E. L. and Ryan, R. M. (2002). *Handbook of Self-Determination Research*. Rochester, The University of Rochester Press. <http://books.google.com>

Deci, E. L. and Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

Djigić, G., Stojiljković, S. (2011). Classroom management styles, classroom climate and school achievement. *Procedia-Social and Behavioral Science*, 29 (2011). 819–828. <http://www.sciencedirect.com/science/journal/18770428>

- Бигић, Г. и Стојиљковић, С. (2011). Ефекти различитих стилова управљања разредом на школска постигнућа ученика. У: *Настава и учење: сјаје и проблеми* (337–350). Ужице: Учитељски факултет у Ужицу.
- Бигић, Г. (2013). *Личност наставника и стилови управљања разредом*. Докторска дисертација. Ниш: Филозофски факултет у Нишу.
- Хофман, М. (2003). *Емоционална и морална развој*. Београд: Дерета.
- Kohn, M. L. (1977). *Class and conformity: a study of values*. Chicago: The University Chicago Press.
- Majstorović, N., Green-Demers, I. and Legaul, L.(2004). *Construction and Validation of the Ego-Functioning Questionnaire*. Paper presentet at the 7th European Conference on Psychological Assessments, Malaga, Spain.
- McCrae, R. R. and Costa, P. T. (1999). A Five Factor Theory of Personality. In: Pervin, L.A. and John, O. P. (Eds.). *Handbook of Personality: Theory and Research* (pp 139–153). New York: The Guilford Press.
- Маслов, А. (1982). *Мотивација и личност*. Београд: Нолит.
- Митић, Д. (2008). *Самоактуализација и базичне димензије личности просветних радника*. Дипломски рад. Ниш: Филозофски факултет, Универзитет у Нишу.
- Момировић и сар. (1993). *Батерија шестова коначних односно КОН 6*. Београд: Савез друштва психолога Србије.
- Петровић-Бјекић, Д. (1997). Динамичке особине личности наставника и успешност у настави, *Психологија*, год. 30, 1–2. 93–110.
- Ранђеловић, К., Стојиљковић, С. и Милојевић, М. (2013). *Персонални фактори синдрома изарања код наставника у оквиру теорије самоогређења*. Београд: Зборник института за педагошка истраживања, год. 45, бр. 2. 260–281.
- Richmond, V. P., Wrench, J. S. and Gorham, J. (2001). *Communication, affect and learning in the classroom*. Acton, MA: Tapestry Press.
- Роџерсов, К. (1985). *Како постати личност*. Београд: Нолит.
- Смедеревац, С., Митровић, Д. и Чоловић, П. (2010). *Великих њећ њлус два*. Београд: Центар за примењену психологију.
- Смедеревац, С., Митровић, Д. и Чоловић, П. (2010). *Великих њећ њлус два (VP+2): примена и интерпретација*. Београд: Центар за примењену психологију.
- Стојиљковић, С. (1995). Рестов тест моралног расуђивања (провера поузданости), *Проблеми мерења у психологији*, бр.1 (109–120). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Центар за примењену психологију.

Стојиљковић, С. (2000). Морални развој и морално васпитање целовите особе. *Зборник Института за педагошка истраживања*, бр. 32 . 43–65. Београд: Институт за педагошка истраживања.

Стојиљковић, С. и Досковић, З. (1989). О моралном расуђивању будућих учитеља. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 22. 63–72.

Стојиљковић, С. и Јоксимовић, С. (2003). Како наставници виде циљеве образовања. 51. Сабор психолога Србије. Књига резимеа (33). Београд: ДПС.

Стојиљковић, С. (2005). Васпитно-образовни циљеви и аутономија личности. У: Јоксимовић, С. (прир). *Васпитање за демократију*. Београд: Институт за педагошка истраживања. 112–128.

Stojiljković, S., Stojanović, A., Dosković, Z. (2011). Moral reasoning and empathy in Serbian teachers. Oral presentation submitted on 2. International Conference on education and Educational Psychology ICEEPSY 2011, Istanbul, Turkey, *Abstracts*, p. 133–134.

Tatalović Vorkapić, S. (2012). The significance of preschool teachers personality in early childhood education: Analysis of Eysencks and Big Five dimensions of personality. *International Journal of Psychology and Behavioral Science*, Vol. 2, No. 2, 28–37.

Златковић, Б. (2006). Особине личности студената учитељског факултета и студената психологије. *Годишњак за психологију*. Вол. 4. Бр. 4–5. 159–171.

Златковић, Б. (2007). *Селф-концепцији и успех у стиудирању*. Врање: Учитељски факултет у Врању, Универзитет у Нишу.

MIRJANA M. STANKOVIĆ-ĐORĐEVIĆ

COLLEGE OF PROFESSIONAL STUDIES
FOR PRESCHOOL TEACHERS PIROT

SUMMARY

A TEACHER IN THE MIRROR OF A PSYCHOLOGIST
SNEŽANA STOJILJKOVIĆ, *PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF A TEACHER*,
FACULTY OF PHILOSOPHY OF NIŠ, NIŠ, 2014, 340 PP.

This article presents the monograph of prof. Dr. Snežana Stojiljković *Psychological characteristics of teachers*, in which the author, following the thread of her scientific interests provides a comprehensive picture of characteristics and competencies of educators. Beginning with teacher's role as the carrier of educational activities and psycho-social portrait of future teachers, and through analysis of the educational role of a teacher, to the psychological characteristics and considerations of professional stress of teachers. The special value of this part make presentations of research, most of which are carried out by the author herself and her associates. Stojiljkovic argues that teachers are fairly homogeneous population, which have the characteristics of members of the helping professions and she highlights the importance of examining the personality dimensions relevant to the teaching profession, both for professional orientation, as well as for achievement of development potential of teachers. The author of this monograph concludes with the topic related to the readiness of teachers for professional development. The significance of the monograph can be seen in actuality of the topic she is dealing with. It represents both a polemic and an invitation to reconsider the usual stereotypes about the role and place of teachers, by which the author enters into a dialogue with potential readers and encourages personal review and reflection on their own educational practice and place in society.

KEY WORDS: teacher, psychological characteristics, educational work, personality traits, professional development